

Темэр. Насып нэс цыхум илэн
папщлэ унагъуэм илэ мыхьэнэр
Клэрэф Мухьэмэд и
ТХЫГЪЭХЭМ
къызэрыщыгъэльэгъуар.

Автор презентации: Карданова Мадина
Тамбиевна, учитель кабардинского языка и
литературы МОУ СОШ№1 г.Чегем.

Эпиграфыр:

- Щлэр кьоклуэр,
- Жьыр мэклуэж,
жалэ адыгэхэм.
- Атлэ кьанэр сыт?
 - Фыр кьонэ.

1. Дунейм удэлэпыкъумэ сщлэркъым, ахъумэ уелэзащлэ хъунукъым.

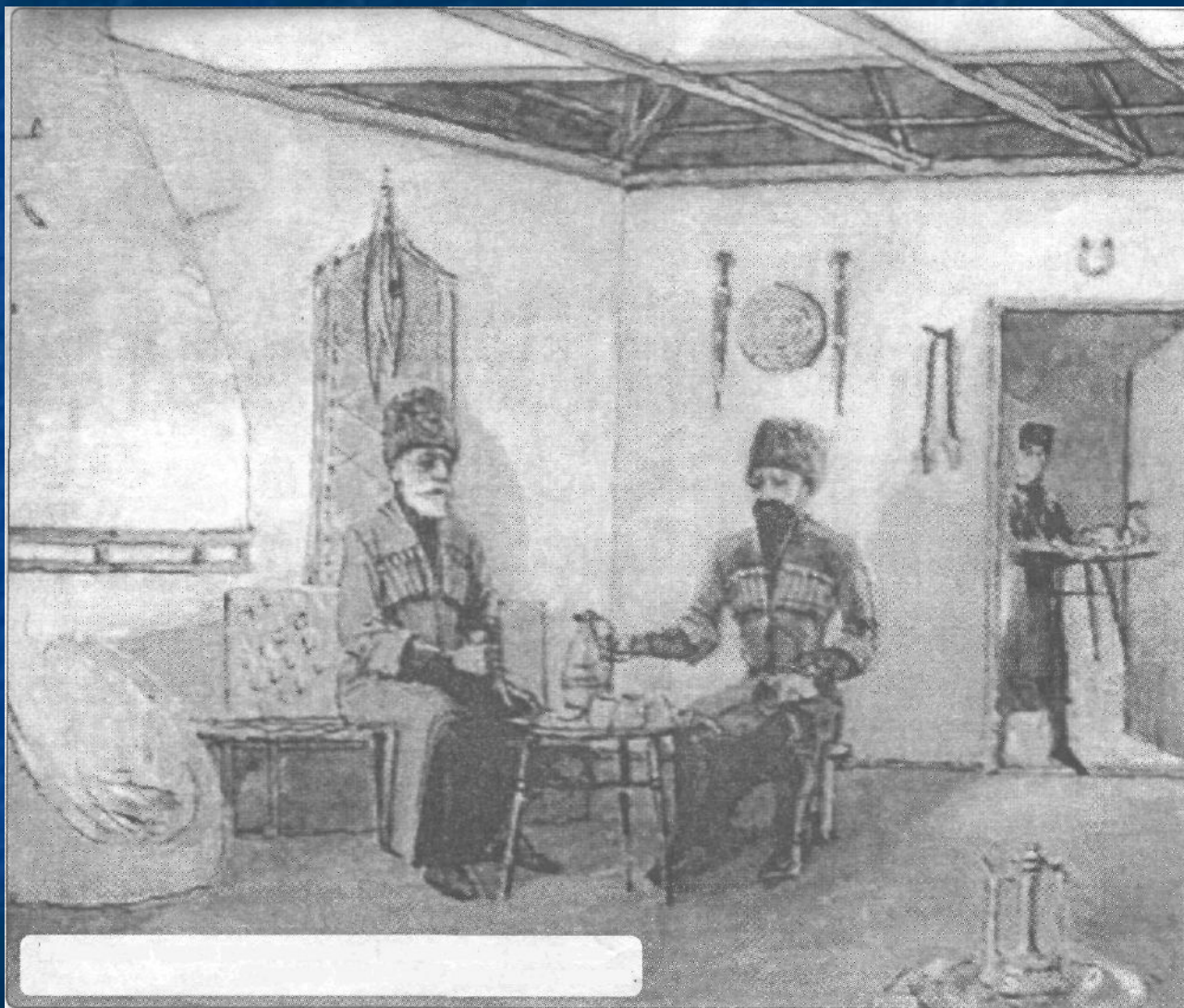
Едж.: Къэбэрдей губгъуэхэм, вагъуэм хуэдэу ипхъауэ, Iуашхъэ цыкIу куэд итщ, иныкъуэхэри зи къикIыгъуэ хъуа гуэрэфым хуэдэу, нэхъ кыхэлъэгыкIыу, нэхъыбэр хъэмцыракIэ щыкIэу абыхэм къепхъэкларэ щы щхъэфэм теплъагъукI къудейуэ.

Едж.: Хэти желэ а псори кхъэуэ, зауэ-банэклэ мы хэкум икIуэда къомым тращыхъауэ, хэти и гугъэщ щы мыджэмыпцIэр щызэпцIыж гъащIэм езы дydэм къызыпхибыргъукIауэ.

Едж.: ПэжынкIэ хъунщ абыхэм кхъэ дydэ хэтынри. Сыт щхъэкIэ жыплэмэ, Iэджи икIуэдагъэнщ мы щыплэм, ар яубыдын, ар яхъунщIэн щхъэкIэ къытеуэхэм ебэнурэ.

Мы щыплэр Iейкъым, дунейм щыплэ хъуэпсэгъуэу щыIэхэм ящыщ зыщ.
Ди Хэкурщ ар- ди Кавказырщ, ди лъэпкъырщ, ди унагъуэрщ.

Лэжыгъэ нэужьым лыжьхэр мэуэршэрри зэхэсц:

Атлэ, Бэтлалэ, уэ зэрыжыплэмклэ, цыхур ебгъаджэкли бгъасэкли а зэрыщытым имыкыну, мыхьэнэ имылэу ара?

-Ар дауэ жыплэрэ?! Егъэджэнымрэ гъэсэнымрэ мыхьэнэуэ илэр зымыщлэ делэр хэт? Ахэр сэ кысфлумыщ. Апхуэдэ сээгъынукъым сэ.

-Сщлэркъым. Цыхур сыт щыгъуи а зэрыщытщ, жоlэ. Иджы ари бдэжыркъым. Цыхум фы гуэрклэ зимыхъуэжынымэ, щлэбгъэджэнури щлэбгъэсэнурисыт?

-Еу-уей, тхьэмыщклэ, уадыгэ дыди уэ!

-Ар лlо, Бэтлалэ, адыгэр нэхь тхьэмыщклэу, зыри мыхъужыну ара? А жыплэр нэхь хьэлэмэтыжи.

-Уэ сэ сызэгъэбгъэудыну аращ, щлалэ, узыхуейр, ауэ ар хъунукъым. Илэщ псоми мыхьэнэ: егъэджэнми, гъэсэнми, ущиинми. Цыхум щлэныгъэ пхуетынущ, икли ират. Щлэныгъэрщ цыхур хьэршым зыхьар, lэклиуэлъаклуагъэр пхуетынущ, хьэл-щэн дахэр пхуетынущ, дэнэ дежи утыкум укыщимыгъэукытэну. Сэ зи гугъу сщлар нэгъуэщлщ: щылэщ цыхум пхуемытын икли пхуемыт. Къыбгурылуэрэ ар уэ, щлалэ lумплей? Цыхур флей защлэу зэклуэцылъмэ, абы и псэр пхуэтхьэщлыжынукъым. Ар зэрыпсэ флейуэ къонэж.

-Аращ-тlэ, лыфl къуэфl хуэщкъым, жыхуалэр, -клэ иритащ нэгъуэщл зыгуэрым псалъэмакъым.-сыт хуэдэллыт Инал и адэр, я нэхь лэжыгъэ гугъуми зыпылуимыдзу, хьэрэму зы сом зыбгъэдимыгъэхьэну, цыху зыхэтым яхуэпэжу...

Егъэдж.: НтІэ, нобэ зи гугъу
тщыну темэр –насып нэс цыхум
илэн папщІэ унагъуэм илэ
мышьэнэр КІэрэф Мухьэмэд и
ТХЫГЪЭХЭМ КЪЫЗЭРЫХЭЩЫР
КЪЭГЪЭЛЪЭГЪУЭНЫРЩ.

Хэт къыжиІэн, сыт унагъуэр
зищысыр?

Едж.: Зымышцлэ щылэу кыщцлэкынкъым унагъуэр зищцысыр.

Ауэ ар лъыклэ, лыклэ зэгухъэу, зэблагъэу зэдэпсэу цыху гупым и закъуэкъым. Унагъуэр лъэпкъым и гъащцлэм, и псэуклэм и къежъаплэщ, щлэблэм зыщиузэщц, цыхум и хъэлыр, и гупсысэклэр щызэфлэувэщ.

Икли ущымыуэу жыплэ хъунуц: унагъуэрац цыхур цыху щыхъур, унагъуэм кыщцицта хъэлырц, цыхугъэрц, адыгагъэрц абы и дуней гъащцлэм клуэцрихыр. Арац унагъуэ насыпу сэ къэслъытэр.

Егъэдж.: **Насыпыр 1ыхъэмыгуэшщ, жалэ.** Цыху къэс , зы гъащлэ зэрилэм хуэдэу, и насыпи илэжщ.

Насыпыр езы цыхум и лэдакъэщлэкш, абы и лэужьщ. Апхуэдэ гупсысэхэм ухуашэ нобэ зи гугъу тщыну тхыгъэхэм. Фигу къэвгъэкыжыт, Клэрэф Мухъэмэд и «Адэ щлэин мильку хъурэ?» повестым темэ хуэхъуар? Сыт хуэдэ унагъуэ абы кыщыгъэльэгъуар икли щытлъагъуу плэрэ а унагъуэм иджыпсту зи гугъу фщла унагъуэ насыпыр? Сыту плэрэ апхуэдизу Мэрэм и гур хэзыгъэщыр?

Едж.: «Адэ щіэин мыльку хьурэ?» повестым темэ хуэхьуар цыхухэр игьащлэ лъандэрэ зыгьэгумэщлэ луэхугьуэщ- адэ-анэмрэ бынымрэ яку дэль зэхушытык1эрщ, бынхэм я гьащлэ къалэныр зэрагьээзэщлэн хуейрщ. Мэрем тхыгьэм увьплэшхуэ щеубыд. Ар и гуащлэдэкклэ псэуж цыхуш. Цыхугьэ дахэ хэлъу, лэжьыгьэм тэмэму пэрыту, нэмыс, хабзэ дахэ зыхэлъу, ерыскъыр зи берычэт унагьуэм и цыхухьуш. Ар къуажэдэсхэми, ныбжьэгьухэми, ыхьлыхэми фыуэ къалъагьу. Псомкли и луэху тэмэмт, ауэ насып нэс абы игьуэтыркъым- и къуэ закъуэ нэм, псэм хуихьу и гьащлэ псор зритар къедауэркъым.

Ар Мэрем и щхьэм хуигьэфашцэркъым, нэщхьейщ, ищлэнур ищлэркъым, гуклэ псори егьэв, къуэ закъуэм теухуауэ лей цыхухэм къащлэну хуейкъым. Апхуэдизымклэ цыху зэплэзэрытц Мэреми, и щхьэгьусэ дьдэми къригьащлэркъым къуэм папщлэ илэ гукьеуэр. Мэрем гупщлэуз хихащ и къуэм и луэхум.

Едж.: Ауэ ар иклэм нэсыху мэгугъэ, хуейщ и къуэм къыгъээзэжыну. Хуейщ бын тэмэм къызэринэклыну.

Зи псэм еджэу тель Мэрем къуажэ унафэщӀхэр, къуажэдэсхэр къызэхуешэс ,и къуэм теухуа уэсытым щӀигъэдэлуну: «КъекӀуэлэжмэ зэман гуэр, къуажэм щыпсэуну, унэри лъапсэри ейщи, щрепсэу. И анэ Хъангуащэ щимылэжым деж, езыри щымыпсэунумэ, Къанцауэ Нартокъуэ щӀаплэми лъапсэми и луэху хэлъыжкъым.»

Мы уэсытым дэ къыдегъащӀэ ди гъащӀэр зыгъэдахэ цыхуфӀхэр иджыри зэрыщылэр, зыщальхуа къуажэм ,и напэм япэ иригъэщыркъым езым къилъхуа, иджы къемыдэлуэжу дэкла и къуэр.

Егъэдж.: Мэрэм и щхьэгъусэ Хъангуащэ дауэ хущыт а луэхум?

Едж.: Дэтхэнэ зы анэми хуэдэу, абы и гур шлоуз и шлалэ закьюэм. Кьюэмрэ лымрэ яку кьыдэна цыхубзым и гум куэд щегъэв, мэгузасэ. И псэ закьюэ, дунейм и лэф1ыгъэ псори зыбгъэдилъхъа и кьюэ закьюэм кьыхыфидзэу зэрежьэжам и гурыгъузым хэкыркъым. Анэм шигъэкла нэпсхэр, зригъэфа быдзышэм и лэфыр зыхэзыщлэжу и кьюэм кьыгъэзэжа нэужьщ абы псэхугъуэ шигъуэтыр.

Егъэдж.: Нтлэ, апхуэдэ унагъуэ зэгуры1уэ, унагъуэ тэмэм кыыхэк1а
Нартокъуэ гэсэныгъэ тэмэм щхьэ имыгъуэтарэ?

Едж.: «Гупсыси псалъэ, зыплъыхьы т1ыс»-жа1э. Щылэщ апхуэдэ псалъэжъ
луц. Атлэ, щылэу плэрэ ц1ыху, а псалъэжъым и жъауэ зытримыдза хьэмэрэ ар
зи флэщ мыхъу? Жылэгъуейщ. Зуплъыхьыным, угупсысэным кыщымынэу,
гъащлэр зэхэгъэкыплэ защлэу зэхэтц. Цыхур къальхуу дунейм кыщытехьа
дакъикъэм кыщыщлэдзауэ дунейм ехыжыху, гъащлэм и дэтхэнэ зы махуэри
сыхьэтри зэхэгъэкыплэщ. Ауэ, дэнэ деж гъащлэм и щлэдзаплэр, а
зэхэгъэкыплэм и кууагъыр, хьэлъагъыр къэпцын щыщлэбдзэнур? Илэ абы
пщальэ?

Едж.: Цыхум и щыуагъэмрэ ехъулэныгъэмрэ зэригъэпщэф, зэриудэкыф,
абы дерс кыыхыф хъуа нэужьу кыщлэкынуц гъащлэм и щлэдзаплэр.
А мардэм ужьэхэуэху гъащлэм и хьыринэм уису арац, зыщлэбупсклэу,
утхъэжу, жьыр дэнэклэ къепщэми умыщлэу.

www.fotoalbumi.su

Егъэдж.: НыбжьэгъупцӀхэр, жыфӀэри кыыхэвгъэщӀ. Хэт фэ ныбжьэгъу пэжу къэфлътэр?

ЕджакӀуэхэм я гупсысэхэр кыжалэ, ныбжьэгъум теухуауэ.

Едж.: Нартокъуэ и фӀэщ хъуат адэ-анэм уаурыплътыху, абы жалэм уедауэу уабгъэдэскӀэ уи луэху пхымыкӀыну, цӀыхум укъамылътэнү.

Арат Нартокъуэ зэпымычу и ныбжьэгъу гупым зыщӀагъэдэлур:

«Адэ-анэр зыщыгъэгъупщэн хуейкъым; адэ-анэм дыкъальхуащ, даплӀащ. Арати абы я къалэныр зэфӀэкӀащ,-жалэрт абыхэм

.-Хэт адэ-анэм бгъэдэскӀэ цӀыху хъуар?

Апхуэдэ щыӀэкъым.»

Едж.: Ар и фӀэщ зэрыхъун щӀапхъэ куэди кърагъэдауэрт Нартокъуэ:

«ДыкӀэлътывгъэплът цӀэрылуэ хъуа цӀыхухэм я гъащӀэм. Ахэр, хэт зеиншэу къэтэджащ, хэт адэ-анэр пасэу къагъанэри я щхъэм фӀэкӀ емыупщӀыжу, езыр-езыру зэрыхуейм хуэдэу гъащӀэм и кууупӀэм хэтащ.

ГъащӀэм езым ипсыхъа цӀыхурщ цӀыху хъур, ахъумэ нанэрэ дадэрэ адэ-анэгуу якъуэсаракъым.»

Егъэдж.: Пэж гуэри хэлъщ
абыхэм жагэхэм. Щапхъэ
дапщэ къытхуэхьыну, гугъу
ехьу къэтэджахэу, адэ-анэр
пасэу яфлэкӀуэдауэ, цыху
къахэкӀауэ, гъащӀэм цӀэрыӀуэ
щыхъуауэ. Къытхуэхьыну
пӀэрэ апхуэдэ щапхъэ?

Едж.: Апхуэдэщ, псалъэм папщӀэ, унагъуэшхуэ къыхэкӀа, зи анэр пасэу зыфӀэкуэда, илъэсибгъу ныбжьым иту Ӏэхъуэ башыр къэзыщта, иужькӀэ усакӀуэ цӀэрыӀуэ хъуа ПащӀэ Бэчмырзэ.

Едж.: Апхуэдэщ дирижёр цӀэрыӀуэ Темыркъан Юрэ.

Едж.: Апхуэдэщ Ломоносовыр...

Егъэдж.: Апхуэдэ шапхъэ куэд къытхуэхьынущ. Нтлэ, гугъуехы
имылъэгъуауэ,
адэ-анэ хъарзыни илэу, унагъуэ узыншэ къыхэкӀа Нартокъуэ гъэсэныгъэ
тэмэм
щимыгъуэтар сыту плэрэ?
Едж.: Сыт щхъэкӀэ жыплэмэ ар адэ мылкъум щигъэкӀащ, дэнэкӀэ жьыр
къепщэми
имыщӀэу мӀпсэу, зыри хуэныкъуакъым зэикӀ, апхуэдэу щытыну и гугъэщ
сыт
щыгъуи. Зыхэт гупым къызэрыхэкӀыжын лӀмал къыхуэгъуэтыркъым абы,
ахъшэ
илэху.
Зы зэман зыкъищӀэжу, щальхуа къуажэм кӀуэжу трактористу лэжьэн
щӀэзыдзэжа,
зи анэ закъуэр зыгъэгуфӀэжа щӀалэм и кӀуэгъу-жэгъуу щытахэм псэупӀэ
къратыркъым. Дауэ хъуами, Нартокъуэ и ныбжьэгъупцӀхэм
къалэщӀокӀыжри,
и дуней тетыкӀэмрэ псэукӀэмрэ зрегъэхъуэж, и анэ Хъангуащи и гур
мэзэгъэж.

Егъэдж.: Дауэ феплърэ-тіэ Нартокъуэ и Іуэхур къызэрекІуэкІам?
Едж.: Дауэ къекІуэкІами, щыуауэ къэзыгъэзэжыр нэхъыфІщ, зи
щыуагъэр зыгъэпщкІужыну хэтхэм нэхърэ. Нартокъуи
къыщигъэзэжакІэ, абы къыгурыІуащ зэпцІыжа унагъуэ насыпыр
уэрамым къызэрыпхудэмыхынур.

Егъэдж.: Адэклэ сыхуейт мы повестым и гъусэу фигу къэвгъэклыжыну Клерэф М. и «Сэфар» повестыр. Сыт а повестым темэ хуэхъуар?

Едж.: Мы повестым Клерэфым ди нэгу къыщлэгъэувэж граждан зауэр ди щыплэм щеклуэкла илъэсхэр. А илъэсхэм цыхухэм я фэм дэкла бэлыхьхэм, гугъуехьхэм унагъуэхэр зэрызэпэщигъэувар, цыхухэм гузэвэгъуэ, гугъуехь куэд я псэм зэрыдэлъар.

Едж.: Лыхъужь нэхъыщхъэу повестым къыщыклуэр Сэфарщ.

Сэфар повестым япэу ущыхуэзам деж , къыпщохъур щлалэ къызэрыгуэклыу. Удзыхьэх теплъэшхуи илэкъым, гъэсэнэгъэшхуи нэмыси хэлъу гу лыптэркъым. Ауэ тлэку –тлэкуурэ къыбгуролуэ Сэфар ауэ цыху къызэрыгуэклыу зэрыщымытыр.

Едж.: Сэфар ади ани илэжкъым . Ар и адэшыпхъум ипыхъуэ, и бын дэдэм хуэдэу. И адэшыпхъу Лалинэщ абы сэбэп къыхуэхъуар цыхум хэлъын хуей хьэл-щэн дахэ псори зыхилъхьэнымклэ. Пэжщ, Сэфар щлалэ цыкыу къуейщлейуэ зэикл щытакъым. Ауэ абы езым гу лъимытэжу къаруушхуэ хэлът.

«лэрыгуэтхъыжь хуэдэ, мыщэ лэбэклэ уошл,»- жилэурэ и къарур езыр зэрыхуейм хуэдэу къыгъэлурьщлэу Лалинэ иригъэсащ.

Едж.: Сэфар жылагъуэр зэрыпагэ цыху псэ къабзэщ, гущлэгъу ин зыхэлъ цыхуш, псэуклэщлэм и бэнаклуэщ. А псори зи фыщлэу сэ къэслъытэр и адэшыпхъу Лалинэщ.

Сэфар хэлъ хьэл-щэныфлхэм я сэбэпклэ Гуащэнэ дахэ насып нэс дегъуэт.

Егъэдж.: Мыбдеж дигу къэдгъэклыжыпхъэу къызолъытэ япэм щыла къан хабзэр. Сыт хуэдэ мыхьэнэ ила а хабзэм, щлэблэр гъэсэннымклэ?

Егъэдж.: Гуащэнэ и гугъу щытщлакӀэ, сыхуейтэкъым гулъытэншэу
Къэвгъэнэну абы и унагъуэри.

Едж.: гущӀэгъу хуумыщӀу къанэркъым Гуащэнэ и анэмрэ и
дэльхухэмрэ я зэранкӀэ

Хэкум ирашын хуей хъуа ГъуэрыщӀ Исмел- Гуащэнэ и адэр. Исмел
щӀалитӀ и1эщ, щхьэгъуси и1эщ. И щхьэгъусэ Дарихъан къызыхэкӀар
унагъуэ къулейщ, зыхуей зыгъуэту къэхъуа цыхубзщ, ауэ гъэсэныгъэ
лъэпкъ бгъэдэлькъым, и щхьэгъусэ Исмели унэлуту жери
зэрипэсыркъым, и къуэхэри и адэм хуэжылэщӀэ ищӀыркъым.

Едж.: Адэ-анэ зэгурымылуэм унагъуэр тӀууэ гуэша ещӀ. Пхъур адэм и
гъусэщ, лажьэ зэримылэм гу лъетэ, гущӀэгъу хуещӀ, фӀыуэ елъагъу.
Къуэхэр анэм нэхъ пэгъунэгъущ. Адэ тэмэмым и жылэм едэлуа пхъур
насыпыфӀэ мэхъу.

Сытыт щӀэмышъунур а унагъуэр нэрэ псэуэ зэрылъагъуу, я бынхэм
адэми анэми зэхуэдэу пщӀэ хуащӀу, зэгурылуэрэ зэдэлуэжу
зэдэпсэуамэ.

Егъэдж.: Иджы сэ сыхуейт иджыпсту зи гугъу тщла тхыгъэхэм хэт образхэр хьэлкӀэ, щӀнкӀэ, гъэсэнугъӀкӀэ, хабзэ-нэмыс зӀрахьӀкӀэ зӀрызӀемыщхьхэр нагуэ къӀэфщӀыну.

П.п. Сэфаррэ Нартокъуэрэ.

Едж.: А тӀум я хьӀлыр зыкӀи зӀщхькъым. ПӀжщ, тӀури цӀыхуфӀщ, цӀыхухӀми фӀыуэ къалъагъу, ауэ Нартокъуэ адӀэ мылъкум щигъӀкӀащ, лӀжьи псӀэуныгъи зыри къыфӀӀуэхукъым.

Сэфар ади ани илӀкъым, зыгъӀсар адӀашыпхъурщ. Ар зыкъомрӀэ гугъу йохь. Абы зыри лей бгъӀдӀӀкъым. Нэмыс, хабзэ хӀлъщ, лӀжьи гъӀр фӀыуэ зылъагъущ. А фӀагъу хӀлӀым Сэфар насыпфӀӀэ ещӀ, щхьӀгъусӀэ тӀмӀм, унагъуэ насып егъуэт.

Егъэдж.: Нтлэ, Нартокъуэ унагъуэ тэмэм къыхэклауэ, адэ-анэ тэмэм илэу и гъуэгу захуэм щхьэ теклынклэ хъуа? И гъащлэр имыхуэфыну зы щхьэусыгъуи илэтэкъым абы.

Едж.: Ар кызыхэklar, япэрауэ, адэ-анэм я зэрану кызолъытэ. Псори хъэзыру иратурэ, ар шагъэклащ.

Етлуанэрауэ, Нартокъуэ ныбжьэгъу тэмэм кызырыхимыхыфарщ. Сыт хуэдэ гъэсэнэгъэ унагъуэм щимыгъуэтами, ар ныбжьэгъупцлхэм зыхашэ, и хьэлэлагъыр къагъэсэбэпурэ и мылъкур ягъэклауасэ.

Егъэдж.: Дауикл, адэ-анэм я зэран хэлъщ абы, ауэ зы бын закъуэ флэкла гъащлэм щамыгъуэтым, ахэр тегужьеиклауэ яплащ Нартокъуэ. . Ди жагъуэ зэрыхъунци, цыхум гъащлэ зэщ зэрыритыр, блэклами кыпхуегъэгъэзэжынукъым. А гъащлэ гъуэгу дydэм иджыри зэ ириклуэну къахуихуатэмэ, адэ-анэр быным и гъэсэнэгъэм нэгъуэщлут зэрыхущытынур

Егъэдж.: Иджы сыхуейт нобэ зи гугъу тщла луэхугъуэхэм зэ фыхэплъэжу къыжыфлэну, сыт фэ насыпу къэфлътэр?

Едж.: Насыпу ди зэманым ябжыр мылькурщ. Сэ ар сигу ирихьыркъым, мылькушхуи сыхуейкъым. Сэ сызыхуейр гъащлэ дахэщ, гъащлэ зэгурылуэщ.

Едж.: Насыпщ адэ-анэр зэгурылуэу, унагъуэм щлэсыр псори флыуэ зэрылъягъуу зэдэпсэуныр. Адэ-анэр къыпхуэмыарэзыуэ зэикл флы ухуэзэнукъым.

Егъэдж.: Атлэ, сыт зы цыху гъащлэр зищлысыр? Клэщлщ ар! Насыпщ гъуэгу тэмэм гъащлэм къыхэпхыфмэ, жьы ухъуа нэужь уи гъащлэ блэклам ухущлэмыгъуэжын хуэдэу.

Щлэр къоклуэ, жьыр мэклуэж. Атлэ къанэр сыт? Фыр къонэ. Дэри яужь дитын хуейщ ди гъащлэм фыр нэхъыбэу къызэрыхэднэным, пщлэншэу дунейм дызэрытемытам и щыхъэту. Абы щыгъуэщ цыхум насып нэс игъуэтауэ зыщилътэжынур.

